

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛADOVA ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сучасної методики викладання іноземних мов – проблемі лінгвокраїнознавчої компетенції як складової професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Автором доведена взаємозалежність психологічних механізмів формування ЛКК та процесу професійної підготовки майбутніх учителів ІМ.

В останні десятиліття невід'ємною складовою частиною змісту та організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови (ІМ) вважається лінгвокраїнознавча компетенція (ЛКК), що є важливою умовою розвитку їх міжкультурної взаємодії. Досягнення певного рівня сформованості ЛКК як кінцевого результату полікультурної освіти і виховання передбачає не стільки оволодіння іншомовним фонологічним, лексичним, граматичним матеріалом, скільки засвоєння елементів іншомовної культури народу, мова якого вивчається.

Загальновідомо, що оволодіння мовою і навчання іноземній мові складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: користування даною мовою, усвідомлення природи даної мови, розуміння рідної культури та іноземної культури народу, мова якого вивчається. Кожна з цих частин є невід'ємним складником професійної підготовки майбутніх учителів ІМ. Важливо, щоб дані фахівці самі розуміли можливу різницю між їх рідною та іншомовною культурами та вміли розвивати у своїх майбутніх учнях позитивне ставлення до іншомовних та іншонаціональних культур, а також набували вміння долати комунікативні бар'єри та лінгвокраїнознавчі відмінності між цими культурами.

В основу навчання іноземної мови покладено формування певного рівня комунікативної компетенції, складовою якої є лінгвістична та країнознавча компетенції, тобто знання, уміння і навички використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні лінгвістичні та країнознавчі реалії.

Нові суспільно-політичні, економічні, соціальні та культурні реалії в нашій державі та загалом у цілому світі вимагають розширення функцій іноземної мови як навчального предмета і, відповідно, зміненого погляду на мету його вивчення – формування комунікативної компетенції. Це означає, що майбутні учителі ІМ у процесі фахової підготовки мають не лише оволодіти необхідним мінімумом знань, умінь і навичок, а також розвинути здатність орієнтуватися на достатньо високому рівні в сучасних духовних і матеріальних цінностях не лише своєї Батьківщини, а й іншомовного світу з метою майбутнього сприяння гармонійному та всебічному розвитку своїх учнів на основі гуманістичного підходу.

Слід зазначити, що формування ЛКК як важливої складової частини іншомовної комунікативної компетенції є дуже важливим компонентом фахової підготовки майбутніх учителів ІМ. За визначенням Г.Д. Томахіна [1], процес навчання іноземній мові з урахуванням лінгвокраїнознавчого підходу містить у собі не лише протиставлення двох мовних систем, а й конфронтацію двох культур, кожна з яких має свої особливості [1: 78]. Включення даного аспекту у зміст іншомовної освіти майбутніх учителів ІМ, на нашу думку, сприятиме їх більш повному, ефективному та різнобічному професійному розвитку, що, у свою чергу, наповнить майбутній навчальний процес новою, актуальною для сучасного суспільства, мовою якого вивчається, інформацією.

Процес формування навичок будь-якої діяльності, в тому числі й ЛКК, потребує психологічного обґрунтування, тому далі спробуємо проаналізувати, які психологічні механізми найбільше впливають на формування ЛКК, та визначити, як саме вони впливають на ефективність процесу професійної підготовки майбутніх учителів ІМ.

У психологічних дослідженнях вітчизняних і закордонних психологів (А.В. Петровський, Ю.Л. Трофімов, П.А. Гончарук, Т.С. Кудріна та ін.) серед основних психологічних механізмів формування ЛКК виділяються мотиви, установки, пізнавальні інтереси, внутрішні та зовнішні потреби, рівень розвитку емоційно-чуттєвої сфери і світогляду майбутніх учителів ІМ. Розглянемо ці механізми детальніше.

Серед різних психологічних феноменів які сприймаються як мотиви чи спонуки до дії, значна увага приділяється інтересам. За визначенням А.В. Петровського, *інтерес* – це вид мотивів, емоційний прояв пізнавальної потреби людини [2: 279]. Видатний психолог зазначає, що інтереси примушують особистість активно шукати шляхи і способи задоволення жаги знань, яка виникає у неї [2]. Інша група психологів, серед яких Т.С. Кудріна, вважають, що в основі будь-якої дії лежить потреба, яка психологічно виявляється як мотив, що може реалізуватися у низці психологічних змінних: інтересах, прагненнях, переконаннях та установках [3].

Серед психологічних механізмів формування ЛКК слід також розрізняти такі поняття, як "потреба" і "мотив". За визначенням Т.С. Кудріної [3], потреба – це нестаток суб'єкта в чомусь конкретному, а мотив – обґрунтування рішення задовольнити або не задовольнити зазначену потребу в даному об'єктивному та суб'єктивному середовищі. Перш ніж потреба спричинить дію, особистість переживає складний психологічний процес мотивації, який полягає в усвідомленні тією або іншою мірою суб'єктивної й об'єктивної сторін потреби та дії, спрямованої на її задоволення. Мотивом може стати лише усвідомлена потреба і лише в тому разі, якщо задоволення цієї конкретної потреби, багаторазово проходячи через етап мотивації, безпосередньо переходить у дію [3: 388]. Мотивом для майбутніх учителів ІМ має стати якомога глибше занурення у іншомовний світ та культуру народу, мова якого вивчається, для того, щоб передати ці знання своїм майбутнім учням та при звичаї їх до особливостей іншомовних звичаїв і традицій.

Оскільки мотивація – багатогранне явище, то зміст ЛКК має містити цілий комплекс засобів для її підтримання. У системі навчання ІМ як іншомовної культури, в першу чергу, важливими є засоби підтримання мотивації пізнавальної, розвиваючої і виховної діяльності, що у кінцевому результаті викликає у майбутніх учителів ІМ комунікативну мотивацію. У загальній структурі мотивації домінує пізнавальний мотив, який визначає навчальну діяльність і формує ставлення до неї. В основу даного мотиву покладено постійне прагнення до пізнання, а також наявний зв'язок зі змістовою та організаційною стороною самої навчальної діяльності.

У процесі вивчення ІМ починають діяти і особистісні мотиви, які керують постановкою, прийняттям і вирішенням окремих задач для досягнення конкретних цілей навчання іншомовному мовленнєвому спілкуванню. Пізнавальні мотиви в оволодінні іноземною мовою диференціюються наступним чином: інтерес до іноземної мови сприяє формуванню мотивів аналізу мовних явищ, розвитку лінгвістичного мислення; можливість використання іноземної мови як засобу обміну інформацією, отримання з її допомогою знань, вивчення культури, історії країни, мова якої вивчається, розширення кругозору формує мотив ставлення до іноземної мови як необхідного засобу пізнавальної діяльності [2]. Зазначимо, що мотиваційний аспект має вирішальне значення також і для активації всіх психологічних процесів – мислення, сприймання, розуміння і засвоєння іншомовного лінгвістичного матеріалу країнознавчого наповнення. Для цього необхідно підвищувати рівні мотивації майбутніх учителів ІМ, сприяючи розвитку їх пізнання й інтелектуальної діяльності, прагнучи підвищити ефективність процесу навчання у вищому закладі освіти.

За свідченням психологів (Ю.Л. Трофімов, П.А. Гончарук, Т.С. Кудріна, В.В. Рибалка), навички активізують мотиви, посилюють їх вплив на поведінку; у свою чергу, від сили мотиву залежать швидкість та стійкість засвоєння навичок. Якщо формування ЛКК вимагає тонкої диференціації (тобто розрізнення дуже схожих сигналів), то надмірна сила мотиву протидіє цьому: під впливом сильного мотиву якість диференціації погіршується [3]. Отож, чим сильніший мотив (до певної межі), тим швидше та стійкіше формується ЛКК майбутніх учителів ІМ у ході їх професійної підготовки.

Як стверджують Г.В. Рогова та З.Н. Нікітенко, інтерес до процесу навчання іноземної мови тримається на внутрішніх мотивах, котрі походять із самої іншомовної діяльності. Тому з метою збереження інтересу до вивчення лінгвокраїнознавчої інформації потрібно розвивати у майбутніх учителів ІМ внутрішні мотиви. При цьому ключовими і вирішальними параметрами вважаються ті, які властиві даній особистості: досвід, контекст діяльності, інтереси та схильності, емоції і почуття, світогляд, статус у колективі. Це дозволяє викликати у студентів вищих закладів освіти справжню мотивацію. У цьому випадку працює не стимуляція, а внутрішнє спонукання; мотивація виявляється не привнесеною у навчання ззовні, не нав'язаною йому, а виступає прямим породженням самого методу навчання [4].

Оскільки навчання іншомовному спілкуванню відбувається на основі спілкування, яке є особистісним процесом, у якому здійснюється обмін ідеями, інтересами, передача рис характеру, то при комунікативному навчанні врахування особистісних рис майбутніх учителів ІМ має найголовніше значення. Без урахування вищезазначених факторів мовленнєвої дії студентів вищих закладів освіти відбувається відрив від їх реальних почуттів, інтересів, тобто втрачається джерело, яке живить мовленнєву діяльність. Саме врахування особистісних властивостей спричиняє виникнення ситуаційної комунікативної мотивації, тобто забезпечує ініціативну участь майбутнього вчителя ІМ у навчальному чи реальному спілкуванні [5].

Успішне оволодіння ІМ у її когнітивній функції сприяє формуванню мовного чуття; задоволення пізнавальних мотивів при вивченні ІМ формує стійку мотивацію постійної роботи з нею; використання ІМ для отримання певної інформації (читання преси, робота зі словниками) робить дану мову незамінною у пізнавальній діяльності студента, разом з тим іноземна мова підсилює загальну пізнавальну діяльність майбутніх учителів ІМ, а отже, підвищується і мотивація до вивчення мови [2].

Слід також відмітити, що у процесі вивчення ІМ необхідно ретельно відбирати лінгвокраїнознавчий матеріал, так як перед системою освіти постає завдання підготовки майбутніх учителів ІМ до культурного, професійного та особистісного спілкування з представниками країн з іншими соціальними традиціями, суспільним ладом і мовною культурою. Таким чином, узгодженість змісту освіти та способів подачі матеріалу з пізнавальними потребами і зацікавленнями студентів мовних ВНЗ протидіє утворенню негативної установки. Оптимально відібраний лінгвокраїнознавчий матеріал та ефективні вправи і завдання для його опрацювання укріплюють усі складові мотивації: потреби, інтереси, емоції й самі мотиви. Наповнення змісту професійної підготовки майбутніх учителів ІМ сучасним лінгвокраїнознавчим матеріалом створює умови, які мотивують навчальний процес, а також сприяють поглибленню і розширенню сфери пізнавальної діяльності студентів та більш ґрунтованому формуванню ЛКК у них.

Підсумовуючи усе вище зазначене, доречно було б виокремити найважливіші, на нашу думку, психологічні механізми, які впливають на формування ЛКК майбутніх учителів ІМ. (рис. 1).

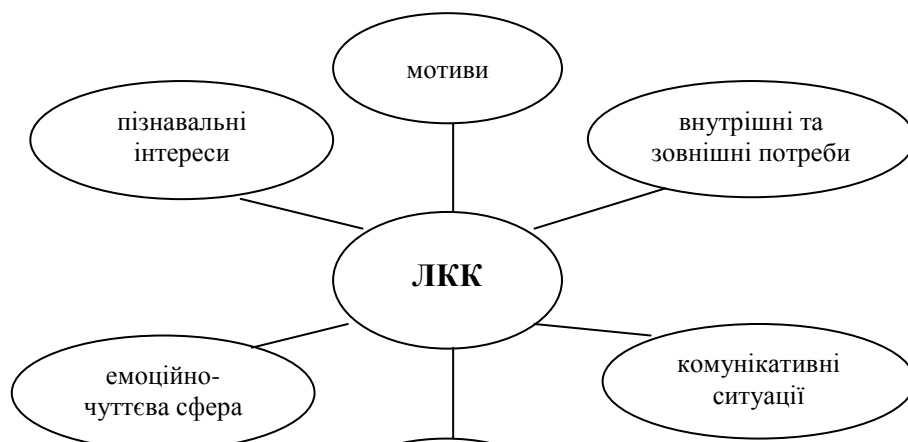

Рис. 1. Основні психологічні механізми формування ЛКК.

Отже, ЛКК є невід'ємним складником професійної підготовки майбутніх учителів ІМ, психологічні особливості формування якої необхідно обов'язково враховувати під час навчання у вищих закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Томахин Г.Д. Понятие лингвострановедения. Его лингвистические и лингводидактические основы. // Иностранные языки в школе. – 1980. – № 3. – С. 77-80.
2. Петровский А.В. Возрастная педагогическая психология. – М.: Просвещение, 1979. – 284 с.
3. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2000. – 558 с.
4. Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М., Просвещение, 1991. – 295 с.
5. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. – Липецк: 1998. – 159 с.

Матеріал надійшов до редакції 25.12. 2007 р.

Мормуль А.Н. Лингвострановедческая компетенция как составляющая профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков.

Даная статья посвящена одной из актуальных проблем современной методики преподавания иностранных языков – проблеме ЛКК как составляющей профессиональной подготовки будущих учителей ИЯ. Автором доказана взаимозависимость психологических механизмов формирования ЛКК и профессиональной подготовки будущих учителей ИЯ.

Mormul A.M. Lingua-Cultural Competence as a Component of the Future Foreign Languages Teachers' Professional Preparation.

The article sheds light on one of the topical problems of today's methods of foreign languages teaching, namely the lingua-cultural competence as a component of the future foreign languages teachers' professional preparation. The author proves interdependence of the psychological mechanisms of the LCC formation and the professional preparation of the future foreign languages teachers.